

Ж. В. Прокопенко,
к. е. н., докторант кафедри обліку і аудиту
Житомирського державного технологічного університету, м. Житомир

СУЧАСНИЙ СТАН РИНКУ НЕБАНКІВСЬКИХ ФІНАНСОВИХ УСТАНОВ: ПЕНСІЙНЕ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ, ІНВЕСТИЦІЇ ТА ЛІЗИНГ

CURRENT MARKET NBFIS, PENSIONS, INVESTMENTS AND LEASING

Zh. Prokopenko,
Ph.D., doctoral student of Accounting and Auditing Zhytomyr State Technological University, Zhitomir

Досліджено сучасний стану ринку небанківських фінансових установ у розрізі пенсійного забезпечення, інвестицій та лізингу, що дозволяє стверджувати про загальне погіршення економічної ситуації в країні та на ринку небанківських фінансових установ, зокрема. Україна є досить привабливою для залучення інвестицій, хоча інвестиційний клімат у країні залишається несприятливим. З огляду на це, необхідними шляхами для подолання зазначеної ситуації є: — вдосконалення нормативно-правової бази; створення механізмів протидії корупції; — забезпечення доступності та вдосконалення системи розкриття інформації про інвестиційний ринок країни. З'ясовано, що для подальшого розвитку ринку фінансового лізингу в Україні потрібно зосередитися на удосконаленні чинного законодавства, зокрема: вирішення проблемних питань, які виникають у разі порушення істотних умов договору, його дострокового розірвання, а також неповернення предмету лізингу; удосконалення порядку подання лізингодавцями звітності та розробка алгоритму заповнення звітних форм; співпраця з банківськими установами щодо сприяння у кредитуванні лізингових угод.

Research current state of the market nonbank financial institutions in terms of pension, investment and leasing, which suggests worsening of the general economic situation in the market and non-bank financial institutions in particular. Ukraine is very attractive for investment, even investment climate in the country remains poor. With this in mind, the necessary ways to overcome this situation are: — improving the regulatory framework; — Establishment of mechanisms for combating corruption; — Ensuring access to and improving the system of disclosure of the investment market of the country. It was found that the market for further development of financial leasing in Ukraine need to focus on improving existing legislation, including: solving problems arising in substantial breach of contract, its early termination and failure to return the leased asset; improving the order of presentation lessors reporting and develop an algorithm filling reporting forms; cooperation with banks to promote lending to leasing transactions.

Ключові слова: небанківські фінансові установи, фінансові установи, інвестиції, лізинг, пенсійне забезпечення, пенсійне страхування.

Key words: non-bank financial institutions, financial institutions, investments, lysine, pensions, pension insurance.

ПОСТАНОВКА ПРОБЛЕМИ

Дослідження проблем управління та обліково-аналітичного забезпечення управлінських рішень у діяльності небанківських фінансових установ вимагає з'ясування тенденцій розвитку даного виду бізнесу. Адже саме від специфіки діяльності та її стану залежить

стратегія діяльності небанківських фінансових установ й відповідно формування організаційно-методологічних положень бухгалтерського обліку та економічного аналізу як інформаційних систем управління ними. Вивчення сучасного стану діяльності небанківських фінансових установ дозволить визначити їх місце на фінансо-

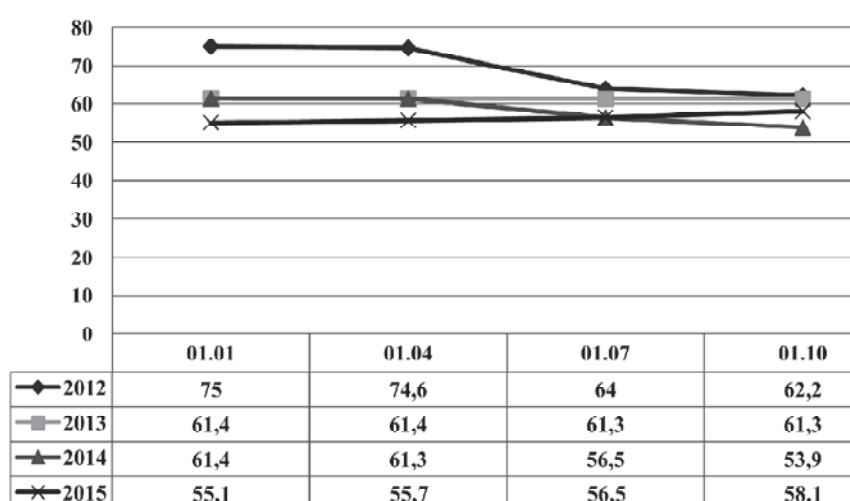

Рис. 1. Динаміка кількості укладених пенсійних контрактів за період 2012–2015 рр. (тис. шт.)

вому ринку та ринку фінансових послуг й відповідно сформувати комплекс їх взаємодії між різними учасниками господарських відносин. Це в свою чергу визначатиме особливості складу фінансової послуги, яка надається різними суб'єктами небанківських фінансових установ, які представлені в класифікації (п. 1.1).

АНАЛІЗ ОСТАННІХ ДОСЛІДЖЕНЬ І ПУБЛІКАЦІЙ

Питання участі банківських та небанківських установ на ринку фінансових послуг досліджували в своїх працях А. Ільченко-Сюйва, О. Ящишак, С. Румянцева, А. Баланюк, О. Картамішева та ін. Проблеми сутності фінансових інструментів, що обертаються на ринку фінансових послуг піднімалися в працях В. Яроцького, К. Масляєвої, І. Плахінової, В. Гостюка, С. Половко та ін. Однак науковцями розглядалися окреслені питання з правової точки зору, тому доцільним, в контексті здійснення дослідження, є вивчення проблематики фінансових послуг з огляду на діяльність небанківських фінансових установ.

ФОРМУЛЮВАННЯ ЦІЛЕЙ СТАТТІ (ПОСТАНОВКА ЗАВДАННЯ)

Метою статті є дослідження сучасного стану ринку небанківських фінансових установ: пенсійне забезпечення, інвестиції та лізинг.

ВИКЛАД ОСНОВНОГО МАТЕРІАЛУ ДОСЛІДЖЕННЯ

Інформаційною базою дослідження сучасного стану діяльності небанківських фінансових установ є: аналітичні доповіді міжнародних та вітчизняних агентств [1], [6], [3], [5], офіційні данні Міністерства фінансів Ук-

раїни, Державного комітету статистики [2], Національна комісія, що здійснює державне регулювання у сфері ринків фінансових послуг [4], Асоціація "Українське об'єднання лізингодавців" [8] та інші.

Дослідження стану діяльності небанківських фінансових установ здійснено за наступними напрямками: розвиток недержавного пенсійного страхування в Україні, стан та перспективи розвитку інвестиційного сектору в Україні, сучасний стан та тенденції розвитку ринку лізингу в Україні.

Розвиток недержавного пенсійного страхування в Україні. Однією з послуг, що надається банківськими та іншими фінансовими установами є укладання пенсійних контрактів, тобто договору між пенсійним фондом та учасником фонду, відповідно до якого здійснюватиметься недержавне пенсійне забезпечення. Динаміку кількості укладених пенсійних контрактів за період 2012–2015 рр. наведено на рисунку 1.

Відповідно до даних наведених на рисунку 1, динаміка кількості укладених пенсійних контрактів за період 2012–2015 рр. має тенденцію до зниження та ймовірніше викликана недовірою потенційних вкладників до цієї послуги. Зокрема станом на 01.01.2012 р було укладено 75 тис контрактів, а станом на 01.01.2013 року цей показник зменшився на 13,6 тис. шт., та склав 61,4 тис. шт. Такий же показник кількості укладених пенсійних контрактів спостерігається і станом на 01.01.2014 року. В свою чергу, станом на 01.01.2015 року показник знизився на 6,3 тис. шт. порівняно з попереднім роком та складає 55,1 тис шт. За період 2012–2015 року динаміка кількості укладених пенсійних контрактів знизилася на 36,1 %, що свідчить про значне погіршення фінансового стану на ринку недержавного пенсійного забезпечення.

Що стосується кількості учасників за укладеними пенсійними контрактами, то слід відзначити, що ко-

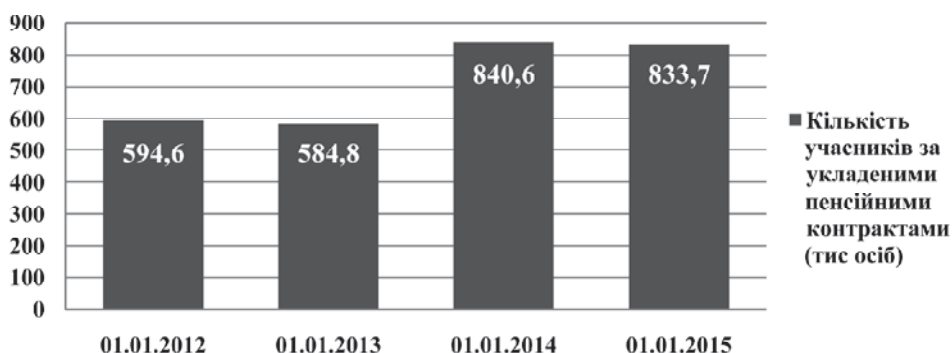

Рис. 2. Динаміка кількості учасників за укладеними пенсійними контрактами (тис. осіб)

Таблиця 1. Динаміка внесків до недержавних пенсійних фондів за період 2012–2015рр., млн грн.

01.01.12	01.04.12	01.07.12	01.10.12	01.01.13	01.04.13	01.07.13	01.10.13	01.01.14	01.04.14	01.07.14	01.10.14	01.01.15	01.04.15	01.07.15	01.10.15
<i>Внески від юридичних осіб</i>															
1051,2	1098,1	1143,0	1191,9	1254,9	1309,6	1379,8	1436,4	1520,5	1542,3	1608,3	1668,8	1736,1	1739,7	1770,5	1788,1
<i>Внески від фізичних осіб-підприємців</i>															
0,2	0,2	0,2	0,2	0,2	0,2	0,2	0,2	0,2	0,2	0,2	0,2	0,2	0,2	0,2	0,2
<i>Внески від фізичних осіб</i>															
50,6	53,0	53,8	56,0	58,6	60,7	62,7	64,3	66,5	112,9	114,0	69,0	71,4	72,9	74,9	77,8
<i>Пенсійні внески всього</i>															
1102,00	1151,3	1197,1	1248,1	1313,7	1370,5	1442,7	1501,2	1587,5	1655,8	1722,8	1738,4	1808,2	1813,1	1845,6	1865,9
<i>Темп приросту сукупних внесків, %</i>															
3,9%	4,5%	4,0%	4,3%	5,3%	4,3%	5,3%	4,1%	5,7%	4,3%	4,0%	0,9%	4,0	0,3%	1,8%	1,1%

жен вкладник може укласти як один так, і декілька пенсійних контрактів як з одним, так і з кількома пенсійними фондами. Динаміку кількості учасників за укладеними пенсійними контрактами наведено на рисунку 2.

За період 2012–2015 рр., кількість учасників за укладеними пенсійними контрактами збільшилася. Зокрема, станом на 01.01.2012 року, кількість учасників становила 594,6 тис осіб, однак станом на 01.01.2013 року, даний показник зменшився на 9,8 тис. осіб, та становив 584,8 тис. осіб. Суттєво збільшився показник кількості учасників за укладеними пенсійними контрактами та за аналізований період має максимальне значення станом на 01.01.2014 року — 840,6 тис. осіб, що на 43,74 % більше від показника 2013 року. Проте, станом на 01.01.2015 року, кількість учасників за укладеними пенсійними контрактами зменшилася на 6,9 тис. осіб та становить 833,7 тис. осіб.

Важливим показником, який характеризує розвиток недержавних пенсійних фондів, є сплачені пенсійні вно-

ски. Динаміку внесків до недержавних пенсійних фондів наведено в табл.1.

Найбільшу питому вагу внесків у НПФ складають внески від юридичних осіб, упродовж 2012–2013 рр. вони мають тенденцію до зростання. На кінець 2012 року вони збільшилися на 140,7 млн грн. у порівнянні з початком цього ж року. На кінець 2013 року — на 181,5 млн грн. у порівнянні з початком 2013 року, та на 244,5 млн грн. збільшилися порівняно з кінцем 2012 року.

Пенсійні внески від фізичних осіб є значно меншими, хоча також мають тенденцію до зростання. На кінець 2013 року збільшилися на 8,3 млн грн. відповідно з аналогічним періодом попереднього року.

Незмінною залишається величина пенсійних внесків від фізичних осіб-підприємців, які складають 0,2 млн грн. За 2013 рік темп приросту сукупних внесків був вищим, ніж за 2012 рік. При аналізі динаміки сплачених пенсійних внесків слід зазначити, що їх розмір на кінець 2014 року збільшився на 232,4 млн грн., порівняно з 01.10.2013 р., і становить 1 668,8 млн грн. На кінець 2015 року

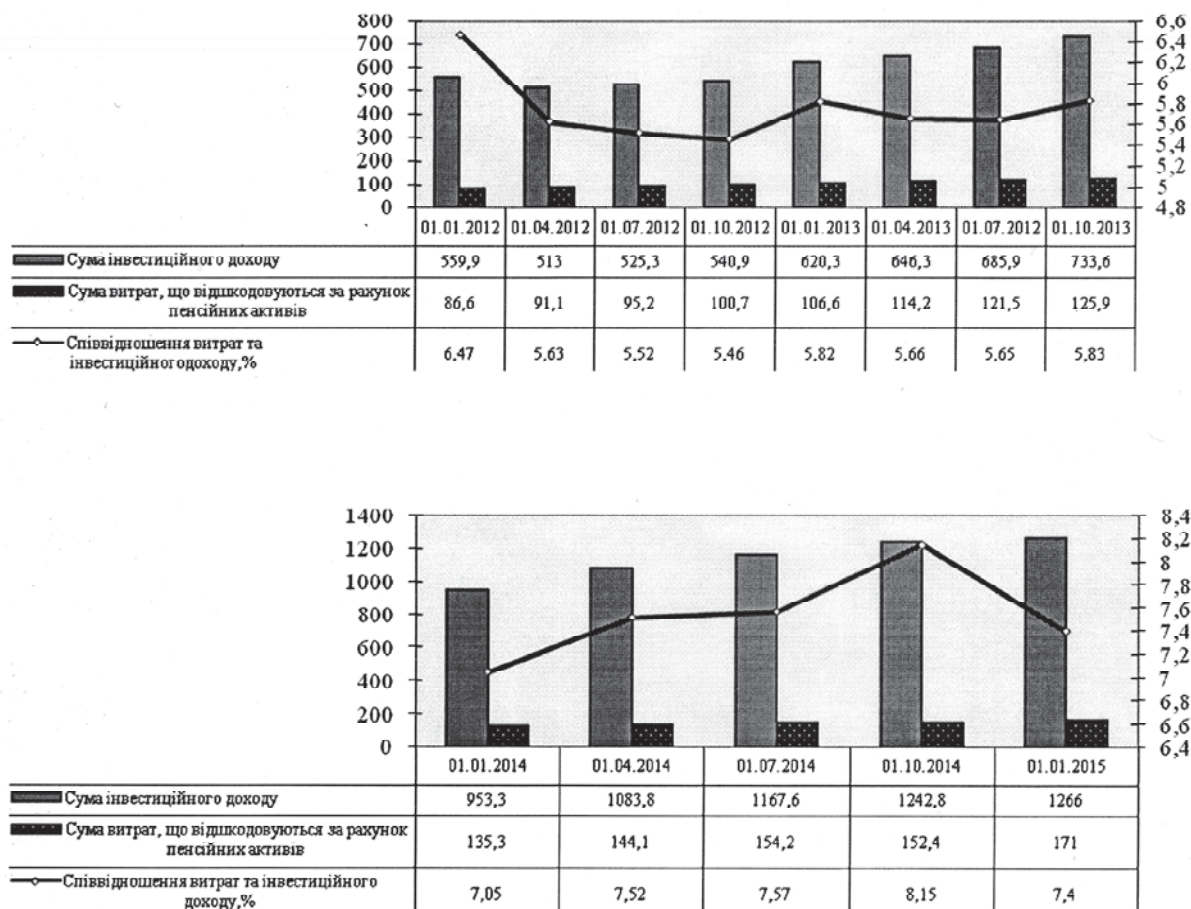

Рис. 3. Динаміка інвестиційного доходу та витрат, що відшкодовуються за рахунок пенсійних активів за 2012 – 2015 рр., млн грн.

Рис. 4. Територіальний розподіл НПФ (шт.)

кількість внесків становить 1788,1 млн грн., що порівняно з аналогічним періодом попереднього року збільшились на 119,3 млн грн.

У свою чергу, динаміка інвестиційного доходу та витрат, що відшкодовуються за рахунок пенсійних активів за період 2012 — 2015 рр наведено на рисунку 3.

Сума інвестиційного доходу на кінець 2012 року збільшилась на 19 млн грн. порівняно з початком аналогічного року, що є позитивною тенденцією і свідчить про позитивний розвиток недержавних пенсійних фондів. Зважаючи на це, можна зробити висновок, що НПФ мають достатньо коштів для інвестування і отримання прибутку.

Сума інвестиційного доходу значно перевищує суму витрат, що відшкодовуються за рахунок пенсійних активів, що є позитивним для НПФ. Упродовж 2013 р. дохід постійно зростає, та на кінець періоду складає 733,6 млн грн., що у порівнянні з початком аналогічного року збільшився на 113,3 млн грн.. Сума доходу, отриманого від інвестування пенсійних активів, станом на початок 2014 року становила 953,3 млн грн., збільшившись протягом 2013 року на 333 млн грн., що є позитивною тенденцією і свідчить про покращення стану фінансового ринку. Сума інвестиційного доходу НПФ за підсумками 2014 року більша ніж витрати за аналогічний період. Витрати на початок 2014 року становлять 953,3 млн грн., а на кінець збільшились на 289,5 млн грн. і складають 1242,8 млн грн. Витрати, що відшкодовуються за рахунок пенсійних активів, станом на початок 2015 року зросли на 45,1 млн грн. у порівнянні з кінцем 2013 року і становлять 171,0 млн грн. На початок 2015 року сума інвестиційного доходу становила 1266,0 млн грн., збільшившись у порівнянні з кінцем 2014 року на 23,2 млн грн.

Важливим показником при аналізі ринку недержавного пенсійного забезпечення є територіальний розподіл недержавних пенсійних фондів (рис. 4).

Найбільша кількість НПФ зосереджена у м. Києві — 75,0% від загальної кількості НПФ, а найменша — у Одеській, Херсонській областях та АРК та складає 1% від загальної кількості.

Відповідно до даних наведених на рисунку 4, найбільша кількість недержавних пенсійних фондів зосереджена в м. Києві, а саме: 75% від загального обсягу даних організацій. Також значна частина зосереджена у Донецькій та Дніпропетровській областях — 8% та 5% від загального обсягу недержавних пенсійних фондів відповідно. Натомість, по 3% недержавних пенсійних фондів припадає на Львівську, Івано-Франківську та Харківську області. Найменша частка в загальній структурі займає Херсонська, Одеська області та АР Крим — по 1%. Однак слід зазначити, що недержавні пенсійні фонди, відповідно до наведених даних, зосереджені лише в дев'яти регіонах країни та є найбільш поширеними серед більш розвинених областей, що свідчить про нерівномірний розподіл даних організацій на території України.

У свою чергу, розподіл учасників недержавного пенсійного забезпечення за період 2013—2015 рр. наведено на рисунку 5.

Таким чином, станом на 30.09.2013 р. серед учасників НПФ переважають особи віком від 25 до 50 років, їх кількість становить 63,9%, та особи від 50 до 60 років, що становить 24,4%. Частка учасників НПФ старше 60 років складає 7,9%, групи до 25 років — 3,8%.

Станом на 31.03.2015р. більшість учасників НПФ становили особи віком від 25 до 50 років, а саме 63,7%, та особи від 50 до 60 років, що складають 25,6%. Частка учасників НПФ вікової групи старше 60 років становила 6,9%, до 25 років — 3,8%.

Розподіл учасників недержавного пенсійного забезпечення наведено на рисунку 6.

Серед учасників НПФ, у розрізі вікових груп станом 30.09.2013 р., переважають чоловіки. До 25 років

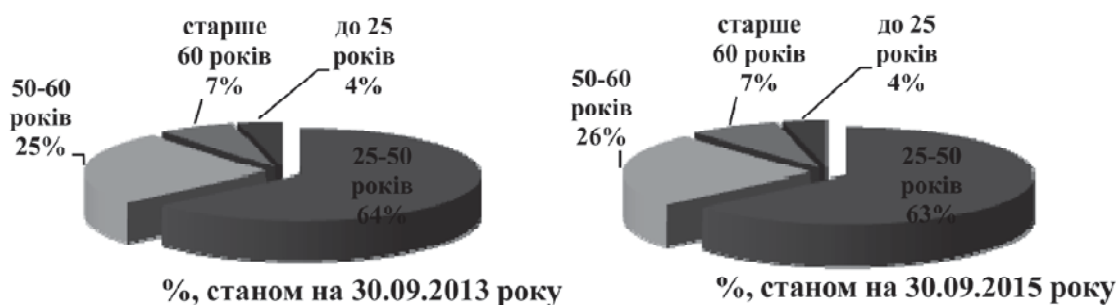

Рис. 5. Розподіл учасників НПФ за період 2013—2015 рр.

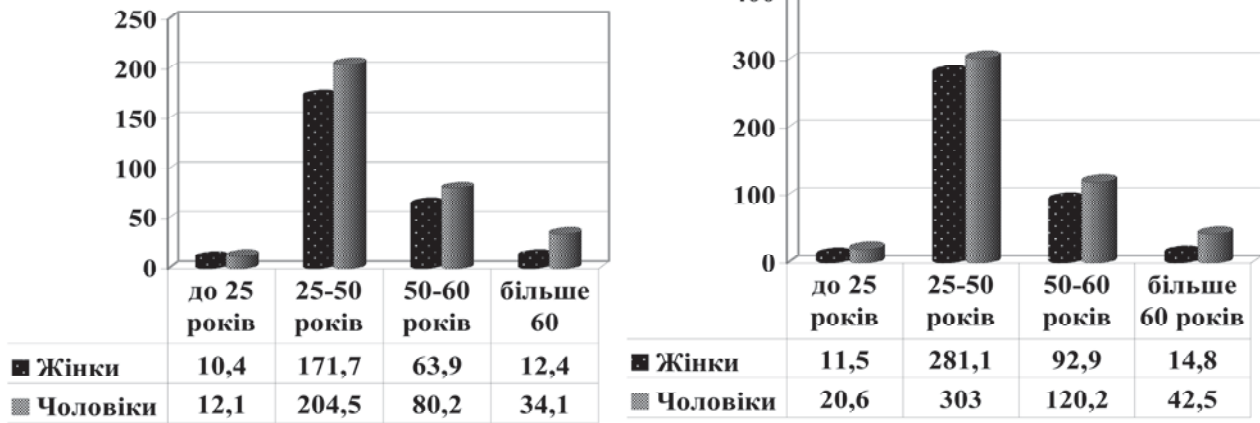

Рис. 6. Кількість учасників НПФ за статевою ознакою у розрізі вікових груп

Джерело: [7].

різниця за статевою ознакою не значна. Слід зазначити, що у віковій групі старше 60 років кількість чоловіків перевищує кількість жінок більш ніж удвічі. Станом на 31.03.15 у кожній віковій групі переважають чоловіки. Причому у групі старше 60 років їх кількість майже у тричі.

Що стосується пенсійних виплат, то їх динаміку за період 2013—2015 рр. наведено на рисунку 7.

Одноразові пенсійні виплати та виплати на визначений строк станом на 31.03.2015 становили 467,4 млн грн., що на 149,8 млн грн. більше в порівнянні з аналогічним періодом 2014 року. Упродовж 2013 — 2015 рр. одноразові пенсійні виплати значно перевищують пенсійні виплати на визначений строк.

У свою чергу, при аналізі ринку недержавного пенсійного забезпечення одними із основних показників, що характеризують його стан є показники пенсійних внесків, пенсійних активів та пенсійних виплат, динаміку яких наведено на рисунку 8.

Загальна вартість активів має тенденцію до зростання, станом на 31.03.2015 становить 2 352,7 млн грн., що на 89,8 млн грн. більше в порівнянні з аналогічним періодом 2014 року та на 527,5 млн грн. більше в порівнянні з аналогічним періодом 2013 року.

Пенсійні виплати станом на 31.03.2015 р. становлять 467,4 млн грн., що на 206,6 млн грн. збільшились у порівнянні з аналогічним періодом 2013 року та на 149,8 млн грн. порівняно з 31.03.2014 р. Пенсійні внески упродовж аналізованого періоду мають тенденцію до зростання і станом на 31.03.2015 р. складають 1 813,1 млн грн. Станом на 31.03.2015 р. важливими напрямками інвестування пенсійних активів стали депозити в банках (40,5% інвестованих активів), облігації підприємств, емі-

тентами яких є резиденти України (23,8%), цінні папери, дохід за якими гарантовано Кабінетом Міністрів України (16,4%), акції українських емітентів (10,0%).

До інших активів віднесено: об'єкти нерухомості (3,0%); цінні папери, доходи за якими гарантовано Радою міністрів АРК, місцевими радами відповідно до законодавства (0,3%); кошти на поточних рахунках (1,65); банківські метали (0,8%); дебіторська заборгованість (2,5%); активи, не заборонені законодавством України (1,1%).

Метою інвестування пенсійних активів є збереження пенсійних заощаджень громадян. Загальний дохід, отриманий від інвестування пенсійних активів, станом на 31.03.2015 становив 1 184,9 млн грн., збільшившись у порівнянні з 31.03.2014 на 101,1 млн грн.

Основна частина витрат, що відшкодовуються за рахунок пенсійних активів, станом на 31.03.2015 припадає на оплату послуг з управління активами НПФ — 66,7% від загальної суми витрат.

Найменша частина витрат увійшли в інші: оплата інших послуг, надання яких передбачено чинним законодавством з НПЗ (0,9%); оплата послуг, пов'язаних із здійсненням операцій з пенсійними активами, які надаються третім особам (1,4%); оплата послуг з планових аудиторських перевірок НПФ (1,1%).

Стан та перспективи розвитку інвестиційного сектору в Україні. За результатами 2014 р. до десятки основних країн — інвесторів входять: Кіпр — 15,12 млрд дол. США, Німеччина — 5,77 млрд дол. США, Нідерланди — 5,21 млрд дол. США, РФ — 2,96 млрд дол. США, Австрія — 2,68 млрд дол. США, Велика Британія — 2,33 млрд дол. США, Віргінські Острови — 2,01 млрд дол. США, Франція — 1,65 млрд дол. США, Швей-

Рис. 7. Пенсійні виплати за період 2013—2015 рр.

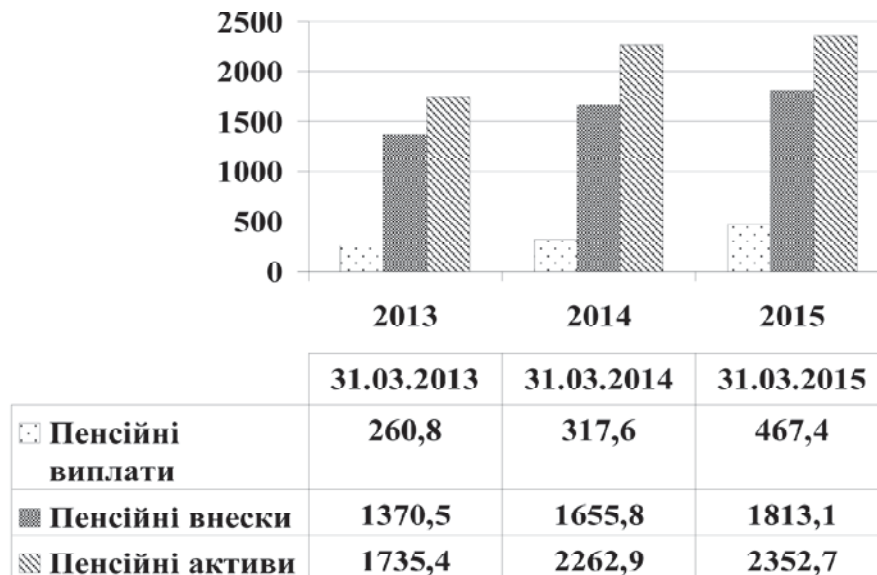

Рис. 8. Динаміка основних показників системи НПЗ (млн грн.)

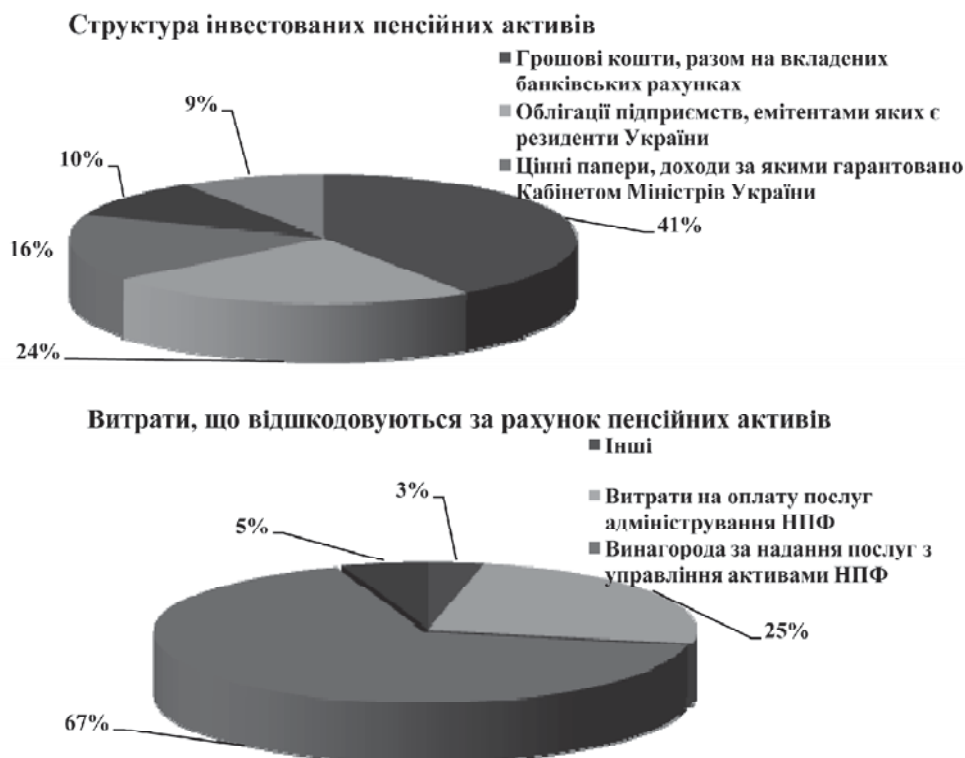

Рис. 9. Структура інвестованих пенсійних активів та структура витрат, що відшкодовуються за рахунок пенсійних активів станом на 31.03.2015 року

Таблиця 2. Фактори впливу на іноземні інвестиції в Україні

Привабливість для іноземних інвесторів	Перешкоди для потенційних інвесторів	Стимулювання іноземних інвестицій
1	2	3
Географічне положення в Європі	Економічна та політична нестабільність	Визначення пріоритетів інвестування
Велика чисельність робочої сили	Застаріла законодавча та нормативна база	Підвищення дієвості інститутів державної влади
Сприятливі погодні умови	Відсутність державних гарантій для іноземних інвестицій	Розвиток системи страхування іноземних фірм
Великий за розмірами ринок для реалізації продукції	Відсутність дієвої системи страхування іноземних інвестицій	Забезпечення прав захисту власності
Високий рівень кваліфікації робочої сили	Складна процедура отримання віз та прикордонний контроль	Підтримка з боку держави організаціям, які сприяють інвестиціям в українську економіку
Значний промисловий і сільськогосподарський потенціал	Податкова система, невизначеність роботи податкової інспекції	Створення умов для спільних підприємств

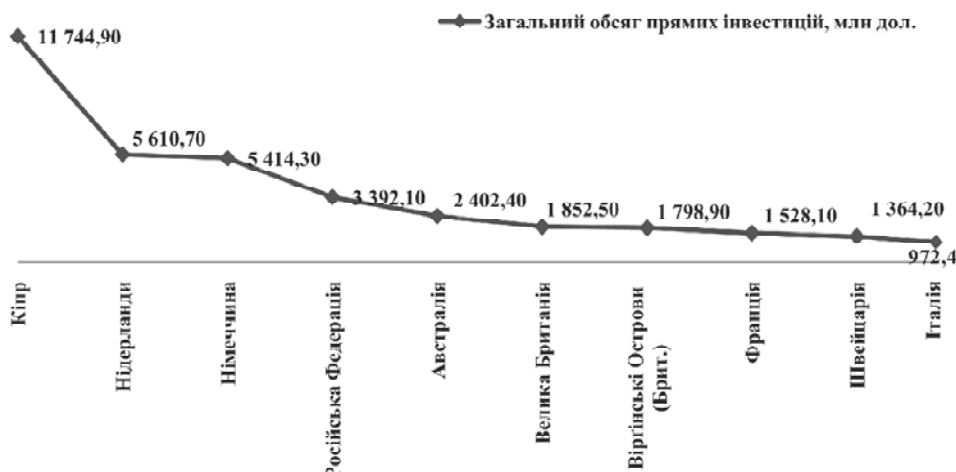

Рис. 10. Десятка основних країн-інвесторів за 2015 рік за обсягом прямих інвестицій

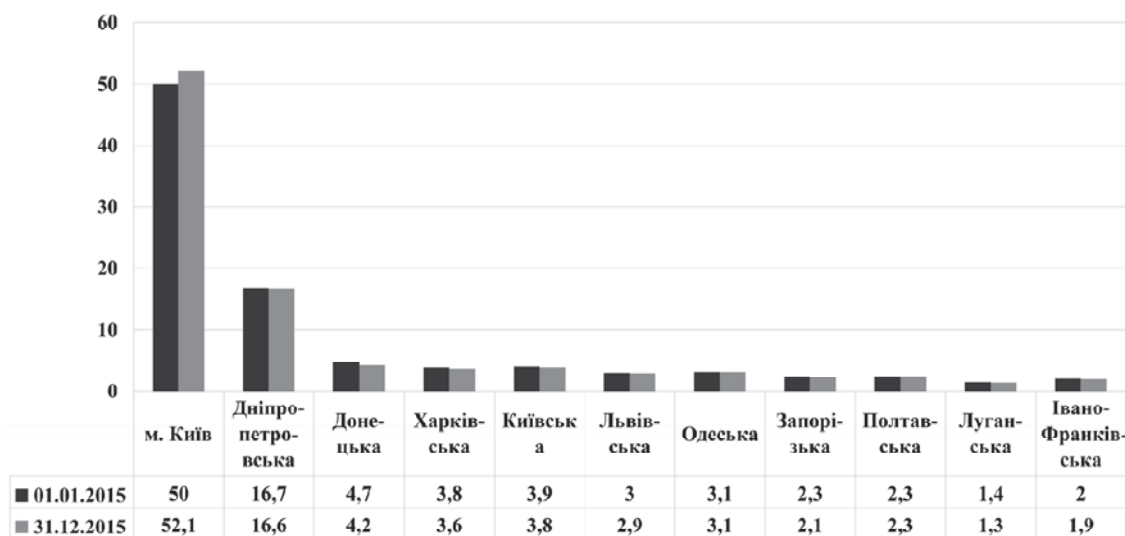

Рис. 11. Десятка регіонів за обсягами залучених прямих іноземних інвестицій (млрд грн.).

царя — 1,39 млрд дол. США та Італія — 1,05 млрд дол. США. Найнижчий показник індексу інвестиційної привабливості спостерігається у 2013 році, на кінець періоду він становить 1,81, що зменшився на 0,31 порівняно з початком 2013 року. Найвищий рівень індексу привабливості спостерігаємо у 2014 році, на початок періоду складав 2,72, а на кінець зменшився на 0,22 і становить 2,5.

На початок 2015 року індекс становить 2,51, що на 0,21 зменшився на початок 2014 року. На кінець 2015 року індекс привабливості дорівнює 0, що є негативною тенденцією і може бути спричинене безробіттям, інфляційними коливаннями, погіршенням політичної ситуації.

Згідно з методикою Європейської Бізнес-Асоціації, індекс інвестиційної привабливості набуває різних характеристик в залежності від значень. Так, якщо значення індексу від 0 до 3, то відповідно до методики Європейської Бізнес-Асоціації характеризується як негатив-

не. В свою чергу, значення 3 — нейтральне, а за умови, що індекс інвестиційної привабливості дорівнює 5 — характеризується як позитивне.

Залучення іноземних інвестицій є позитивним для економіки країни. В сучасних умовах для іноземних інвесторів склалася несприятлива ситуація, що зумовлено нестабільною політичною, економічною ситуацією в Україні, недосконалим законодавством, а також боевими діями на території країни. Вплив факторів на обсяг іноземних інвестицій наведено у таблиці 2.

Зважаючи на перешкоди для потенційних інвесторів, виникла негативна тенденція обсягів залучених іноземних інвестицій за період 2012—2014 рр., що є спричинене економічними та політичними ризиками. Зокрема, капітальні інвестиції за 2012 рік склали 244214,6 млн грн., в 2013 році даний показник зменшився на 5,57 % — до рівня 231322,6 млн грн. У 2014 році цей показник становив 135476,8 млн грн., що на 108 737,8 млн грн. менше

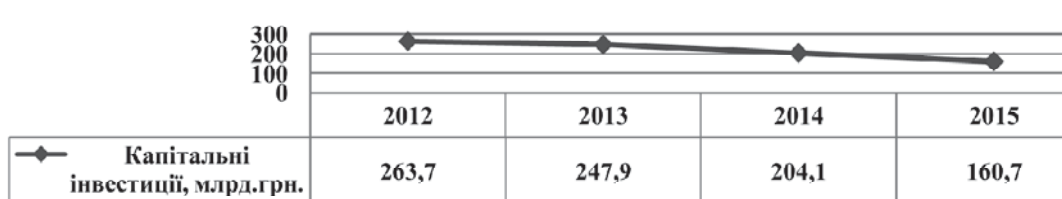

Рис. 11. Обсяги залучення капітальних інвестицій підприємств України

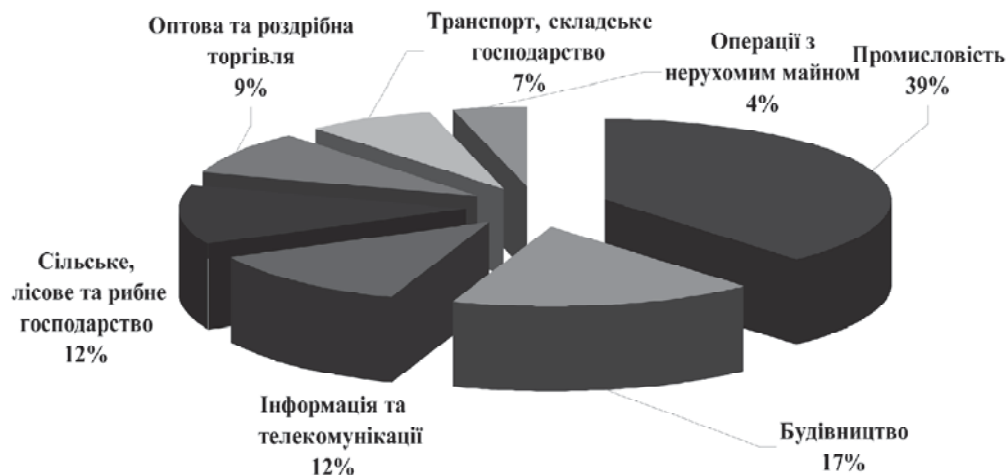

Рис. 13. Основні сфери економічної діяльності, за обсягами залучення капітальних інвестицій, у січні – вересні 2015 року

Таблиця 3. Динаміка обсягів наданих послуг з фінансового лізингу

Показник	2012 рік	2013 рік	2014 рік
Вартість договорів укладених фінансовими компаніями (млн грн.)	1,7	16,5	257,4
Вартість договорів укладених юридичними особами (млн грн.)	14708,8	31536,6	7181,0
Кількість договорів фінансового лізингу укладеними фінансовими компаніями, од.	6	32	26
Кількість договорів фінансового лізингу укладеними юридичними особами, од.	10826	11051	8940

порівняно з 2012 роком, тобто відбулося зниження обсягів залучених капітальних інвестицій за період 2012—2014 рр. на 80,26 %. Натомість прямі іноземні інвестиції за 2012 та 2013 роки склали 4687,9 та 2677,5 млн дол. США відповідно.

Зменшення обсягів іноземних інвестицій в Україну має негативну тенденцію і спричинене погіршенням економічного клімату в країні та активними бойовими діями на окремих її територіях. За 2015 рік обсяг залучених інвестицій у звітному періоді становив 3,8 млн дол. США, що на 1,3 млн дол. США більше ніж в аналогічному періоді попереднього року. На кінець 2015 року обсяг становить 43,4 млн дол. США, що на 2,3 млн дол. США менше ніж на кінець 2014 року.

Значна кількість прямих іноземних інвестицій з України була зосереджена до Кіпру, а саме: 11 744,90 млн дол. США. Найменше інвестицій було спрямовано до Італії — 972,4 млн дол. США (рис. 10).

Серед десятки регіонів майже 50 % всіх залучених прямих іноземних інвестицій надійшло до м. Київ. Найменша частка припадає на Луганську область.

Обсяг капітальних інвестицій має тенденцію до зменшення. Обсяги залучення капітальних інвестицій у 2015 році складають 160,7 млрд грн., що на 43,4 млрд грн. зменшились порівняно з попереднім роком.

Основними сферами діяльності, за обсягами залучення капітальних інвестицій у 2015 році є промисловість, яка складає 55,4 млрд грн. та будівництво — 24,7 млрд грн.

Найменші обсяги спостерігаються у таких сферах, як транспорт, складське господарство, поштова та кур'єрська діяльність — 10,7 млрд грн. та операції з нерухомим майном — 5,9 млрд грн. (рис. 13).

Обсяг залучених прямих іноземних інвестицій в економіку України станом на 01.07.2015 р. складав 42851,3 млн дол. США (без урахування тимчасово окупованої

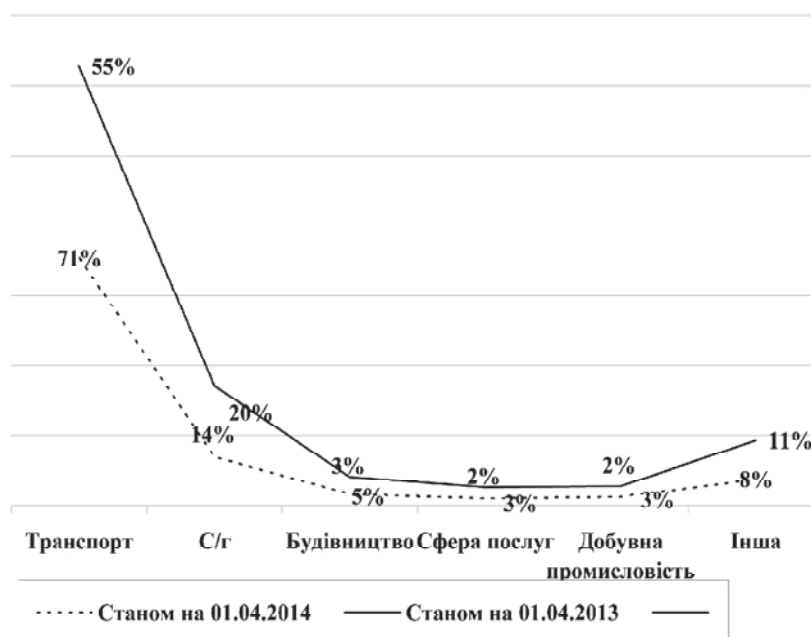

Рис. 14. Розподіл споживачів лізингових послуг за галузями

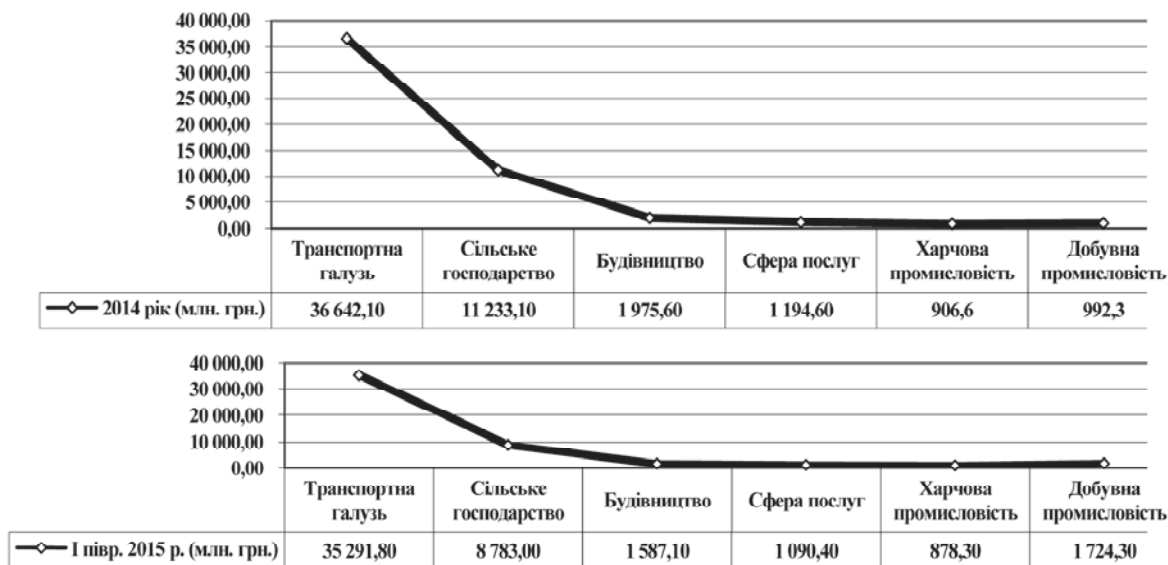

Рис. 15. Споживачами лізингових послуг за період 2014—2015 рр.

території Автономної Республіки Крим, м. Севастополя та частини зони проведення антитерористичної операції). У січні — червні 2015 р. в економіку України іноземними інвесторами вкладено 1042,4 млн дол. та вилучено 351,3 млн дол. прямих інвестицій. Із країн ЄС із початку року внесено 33154,9 млн дол. інвестицій, з інших країн світу — 9696,4 млн дол. У 2014 році спостерігається негативна динаміка вартості договорів, укладених юридичними особами, відбулось значне зменшення їх кількості на 2 117 одиниць у порівнянні з 2013 роком. При цьому їх вартість зменшилась на 24 114,7 млн грн.

Проте слід зазначити, що вартість договорів укладених фінансовими компаніями має стрімку тенденцію до збільшення. Так, у 2014 році їх вартість становить 257,4 млн грн., що на 240,9 млн грн. більше порівняно з 2013 роком. Кількість договорів укладеними фінансовими компаніями у 2014 році зменшилась на 6 од. порівняно з попереднім роком і становить 26 од.

Сучасний стан та тенденції розвитку ринку лізингу в Україні. Протягом аналізованого періоду майже 100% усіх послуг фінансового лізингу надається юридичними особами, які не є фінансовими установами (табл. 3).

Найбільшими споживачами лізингових послуг у розрізі галузей є транспортна галузь та сільське госпо-

дарство. Проте станом на 01.04.2014 р. % транспортної галузі зменшився на 16% порівняно з аналогічним періодом попереднього року та сільського господарства — на 6%.

Частка інших галузей у загальному обсязі лізингу є незначною (рис. 14).

За 2013 рік загальний обсяг фінансування лізингових операцій становив 23 915,0 млн грн., що на 12 736,3 млн грн. більше порівняно з відповідним періодом 2012 року. Слід зазначити, що за період 2012—2013 рр., у структурі джерел фінансування переважають позичкові кошти. Так, у 2013 році вони складають 20 083,8 млн грн., що на 10 016,0 млн грн. або на 99,5% більше ніж у 2012 році. Власні кошти збільшились на 2 720,4 млн грн., що є позитивним для фінансових компаній і становлять у 2013 році 3 831,3 млн грн.

За підсумками 2014 року найбільшими споживачами лізингових послуг є транспортна галузь, вартістю договорів 36 642,1 млн грн. та сільське господарство — 11 233,10 млн грн. Найменшими — харчова промисловість, вартістю договорів 906,6 млн грн. та добувна — 992,3 млн грн. (рис. 15).

За підсумками I півріччя 2015 р. найбільшими споживачами лізингових послуг є транспортна галузь, вартість договорів становить 35 291,8 млн грн., а най-

Рис. 16 . Основні об'єкти фінансового лізингу за I півріччя 2015 р.

Таблиця 4. Динаміка основних показників діяльності юридичних осіб (лізингодавців)

Показник	Станом на 31.03.13	Станом на 31.03.14	Станом на 31.03.15	Темпи приросту, %	
				31.03.14/31.03.13	31.03.15/31.03.14
Кількість зареєстрованих установ	248	256	266	3,2	-14,8
Вартість діючих договорів фінансового лізингу, (млн грн.)	41 325,7	66 626,2	34 167,2	61,2	-48,7
Кількість діючих договорів фінансового лізингу, (од.)	22 456	24 952	19 555	11,1	-21,6
Вартість договорів фінансового лізингу (млн грн.), укладених за звітний період	1 725,2	1 339,8	1 044,7	-22,3	-22,1
Кількість договорів фінансового лізингу (од.), укладених за звітний період	2 209	1 686	407	-23,7	-75,9

меншими — харчова промисловість, вартість договорів становить 878,3 млн грн. Частка інших галузей в сукупному обсязі лізингових операцій залишається незначною. Так, за підсумками I півріччя 2015 року у порівнянні з I півріччям 2014 року, вартість договорів зростає у галузі добувної промисловості, проте спостерігається зменшення в інших галузях. Так, вартість договорів лізингу у сфері будівництва скоротилась на 6 288,5 млн грн., у сільськогосподарській галузі — на 2 450,1 млн грн., транспортній — на 1 350,3 млн грн., у сфері послуг — на 1 04,2 млн грн. (рис. 16).

За підсумками I півріччя 2015 р. основним об'єктом фінансового лізингу є транспортні засоби — 42154,1 млн грн. Незначними об'єктами є медичне обладнання — 10,8 млн грн. та банківське обладнання — 7,2 млн грн. За даними 2013—2014 рр. основним джерелом фінансування лізингових операцій є позичкові кошти. Проте їх кількість у 2014 зменшилась на 15 764,1 млн грн. або на 78,5% та становила 4319,7 млн грн. Власні кошти для фінансування лізингових операцій мають тенденцію до зменшення. У 2014 р. порівняно з попереднім роком власні кошти зменшились на 2273,7 млн грн. або на 59,3% та складають 1557,6 млн грн.

Динаміку основних показників діяльності лізингодавців (юридичних осіб) наведено в таблиці 4.

Зазвичай, послуги фінансового лізингу надають юридичні особи — лізингодавці. Їх кількість має тенденцію до зростання, та станом на 31.03.2015 р. складає 266 осіб.

Фінансових компаній, що надають фінансові послуги значно менше, хоча з кожним роком їх кількість збільшується. Так, станом на 31.03.2015 спостерігаємо 215 компаній, що на 54 компанії більше у порівнянні з аналогічним періодом попереднього року. За період 2013—2015 рр, кількість фінансових компаній, що надають послуги фінансового лізингу збільшилась на 91,96%. Однак за результатами I кварталу 2015 року спостерігається зменшення вартості договорів фінансового лізингу, укладених юридичними особами, на 295,1 млн грн. порівняно з відповідним періодом попереднього року. При цьому кількість договорів зменшилась на 1 279 од.

Що стосується кількості договорів фінансового лізингу, укладених фінансовими компаніями та іншими юридичними особами, то за період 2013—2015 рр, їх динаміка має негативну тенденцію. Так, зокрема, станом на перший квартал 2013 року, юридичними особами було укладено 2209 договорів, крім того 3 договори укладено фінансовими установами. В свою чергу, показник кількості укладених договорів юридичними особами станом на перший квартал 2014 року зменшився порівняно з аналогічним періодом 2013 року на 523 одиниці, та складає — 1686 договорів. Натомість кількість договорів укладених фінансовими компаніями за перший квартал 2014 року становить 5 одиниць. Суттєво зменшився показник кількості укладених договорів фінансового лізингу юридичними особами станом на перший квартал 2015 року, порівняно з першим кварталом 2013 року

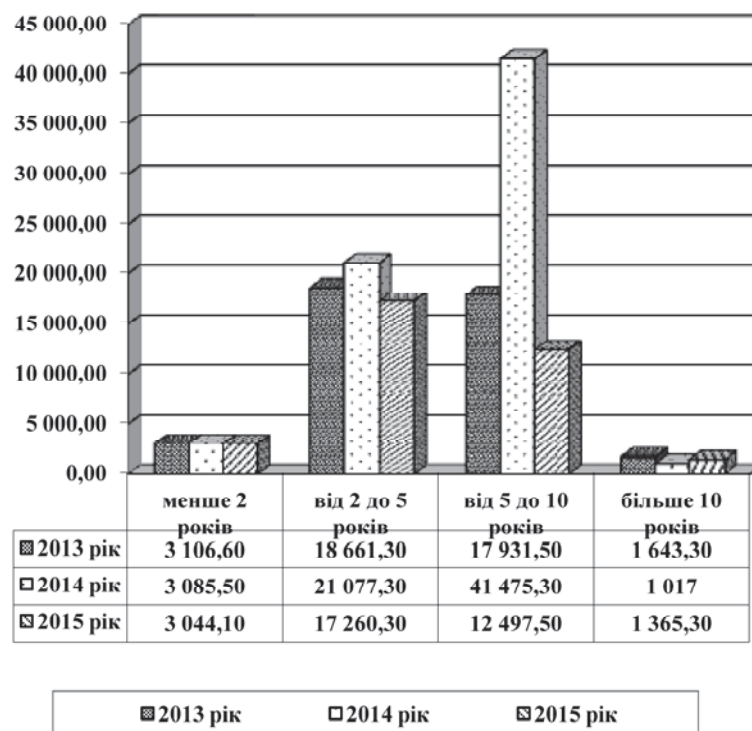

Рис. 17. Розподіл вартості договорів фінансового лізингу за терміном їх дії за період 2013-2015 рр. (млн грн.)

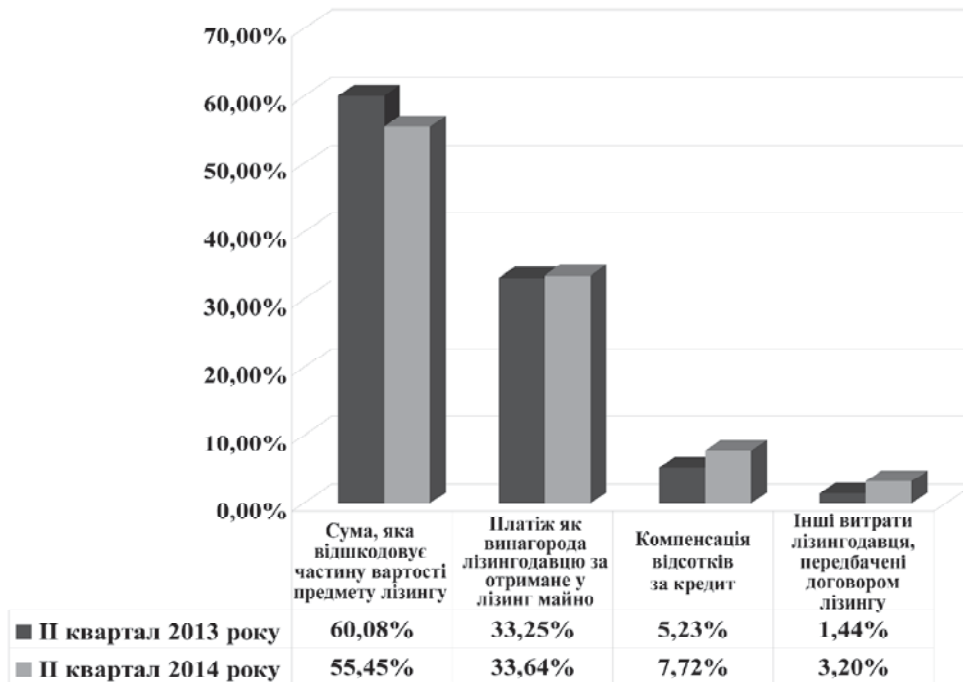

Рис. 18. Вартісний розподіл лізингових платежів за 2 кв. 2013–2014 рр.

— на 442,75% , а порівняно з 2014 роком — на 314,25% та складає 407 одиниць. Слід відзначити про відсутність договорів, укладених фінансовими компаніями за перший квартал 2015 року. Що стосується вартості договорів фінансового лізингу за аналізований період, то на кінець звітного періоду вона значно перевищує вартість договорів, укладених за звітний період, що є позитивною тенденцією і свідчить про розвиток ринку фінансового лізингу.

Слід зазначити, що найбільша вартість договорів у 2013 році припадає на 01.07.2013 р. і складає 26,4 млрд грн., що на 41,9 млрд грн. збільшилась на кінець цього ж періоду. На початок 2015 року вартість договорів становить 1 млрд грн. проте, на кінець збільшилась на 33,2 млрд грн. Це найгірша ситуація за даними аналізованого періоду. За підсумками I кварталу 2015 року найбільшими споживачами лізингових послуг є: транспортна галузь, вартість договорів становить 14 111,4 млн грн. і сільське господарство, вартість договорів становить 8 124,5 млн грн. Відповідно, найменшими споживачами є: медичне обслуговування, вартість договорів становить 25,7 млн грн. і комп'ютерна та телекомунікаційна сфера, вартість договорів становить 17,5 млн грн. Станом на 31.03.2014 р. найбільшим споживачем лізингових послуг є транспорт, вартість договорів якого складає 47 252,1 млн грн., а найменшим — металургія, вартість договорів складає 51,5 млн грн. Проте слід зазначити, що були відсутні договори з медичного обслуговування і комп'ютерної та телекомунікаційної сфери.

Незважаючи на це, загальна вартість договорів більша станом на 31.03.2014 р., та станом на аналогічний період попереднього року зменшилась на 32 487,8 млн грн. За I квартал 2015 року найбільша вартість договорів спостерігається за транспортної галузі — 14 111,4 млн грн., а найменша — у комп'ютерній сфері, вартість договорів становить 17,5 млн грн. Найбільша частка вартості чинних договорів фінансового лізингу за 2014 рік спостерігається транспортній галузі та складає 14 111,10 млн грн., друге місце посідає будівництво, а третє — добувна промисловість. На 2015 рік вартість договорів у транспортній галузі збільшилась на 33 140,7 млн грн. Найбільша вартість договорів за терміном їх дії спостерігається від 5 до 10 років, а найменша — більше 10 років. Вартість договорів від 5 до 10 років у 2014 складає 41 475,3 млн грн. і є найбільшою з аналізованого періоду.

Вартість договорів фінансового лізингу строком більше 10 років є найменшою та станом на 31.03.15 зменшилась у порівнянні з 31.03.13 на 278 млн грн. Проте за 2015 рік найбільша вартість договорів від 2 до 5 років і становить 17 260,30 млн грн., що на 3 817 млн грн. зменшилась у порівнянні з попереднім роком. Найменша вартість припадає на договори строком дії більше 10 років і складає 1 365,30 млн грн., що на 348,3 млн грн. збільшилась у порівнянні з попереднім роком (рис. 17).

Вартість договорів фінансового лізингу найбільша за транспортом і складає на 41.03.2014 р. 50 500,3 млн грн., що збільшилась на 25 735,3 млн грн. у порівнянні з аналогічним періодом попереднього року. Станом на початок 2013 — 2014 рр. договори фінансового лізингу були відсутні за будівельним обладнанням та технікою, обладнанням для харчової переробки, медичним, банківським та промисловим обладнанням. Проте станом на 31.03.2015 р. за цими обладнаннями почались укладатися договори. Найбільша вартість серед них спостерігається за будівельним обладнанням та технікою та складає 1 440,3 млн грн., а найменша — за медичним обладнанням, їх вартість складає 5,2 млн грн. За I квартал 2015 року лізингові операції фінансуються тільки за рахунок юридичних осіб, бо фінансові компанії не були у цьому задіяні. Найчастіше кошти фінансуються на власний капітал, що складає 466,6 млн грн. або 59,9%. Проте не було фінансування на випуск цінних паперів, кошти міжнародних фінансових організацій, кошти державного та місцевого бюджетів, їх частка становить 0%. Загальне фінансування за I квартал 2015 року складає 778,6 млн грн.

Вартісний розподіл лізингових платежів за другим кварталом 2013 та 2014 рр. наведено на рисунку 18.

Дані рисунка 18 свідчать про тенденцію до зменшення суми, що відшкодовує частину вартості предмета лізингу та збільшення комісій, винагороди лізингодавцю та інших витрат, передбачених договором. Що може свідчити про погіршення умов лізингового фінансування, спричинене нестабільною економічною ситуацією в країні.

За II квартал 2014 року сума, що відшкодовує частину вартості предмета лізингу становить 55,46%, що у порівнянні з аналогічним періодом попереднього року зменшилась на 4,63%. Найменшу частку займають інших витрати лізингодавця, передбачені договором та становлять

на II квартал 2014 рік 3,20%, що у свою чергу збільшилось на 1,76% у порівнянні з II кварталом 2013 року.

Таким чином, з огляду на проаналізовані дані можна зробити наступні висновки. В першу чергу, слід зазначити, що загальна кількість укладених пенсійних контрактів за період 2012—2015 рр. є спадною, хоча кількість учасників на початок 2015 року збільшилась на 239,1 тис. осіб у порівнянні з початком 2012 року і складає 833,7 тис. осіб. Така динаміка є негативною, що могло бути викликане недовірою клієнтів і, у результаті, свідчить про погіршення фінансового стану НПФ на ринку. В свою чергу, внески до недержавних пенсійних фондів фізичними особами — підприємцями за аналізований період є стабільними і складають 0,2 млн грн. Майже 100% внесків надходять від юридичних осіб, їх кількість на кінець 2015 року збільшилась на 596,2 млн грн. порівняно з аналогічним періодом 2012 року. Внески від фізичних осіб є незначними, але упродовж періоду збільшуються, на кінець 2015 року — на 21,8 млн грн. порівняно з 01.10.2012 р. Натомість, сума доходу недержавних пенсійних фондів постійно підвищується і значно перевищує витрати, що є позитивним. Сума витрат, що відшкодовуються за рахунок пенсійних активів є незначною, але має позитивну тенденцію до збільшення: на початок 2015 року — на 84,4 млн грн. у порівнянні з аналогічним періодом 2012 року і складають 171 млн грн.

Найбільша кількість зареєстрованих НПФ знаходяться у Києві і складають 75% від загальної кількості, а найменше у Одеській та Херсонській областях — 1%.

Найбільшу кількість учасників НПФ станом на 31.03.2015 р. займають особи від 25 до 50 років, що становлять 63,7%, а найменшу — до 25 років і складають 3,8%. Серед всіх учасників переважають чоловіки. Найчастішими для НПФ є одноразові пенсійні виплати, їх кількість на 31.03.2015 р. складає 421,6 млн грн. Недержавні пенсійні фонди інвестують свої активи у грошові кошти, разом на депозитних банківських рахунках, які складають станом на 31.03.2015 р. — 40,5%. Основна частина витрат, що відшкодовується за рахунок пенсійних активів станом на 31.03.2015 р. припадає на оплату послуг з управління активами недержавних пенсійних фондів — 66,7% від загальної суми витрат.

ВИСНОВКИ З ДАНОГО ДОСЛІДЖЕННЯ І ПЕРСПЕКТИВИ ПОДАЛЬШИХ РОЗВІДОК У ДАНОМУ НАПРЯМІ

Зважаючи на проведений аналіз діяльності недержавних пенсійних фондів, можемо зробити висновок, що дані організації знаходяться в стрімкому розвитку. Натомість стримуючими факторами є: низька інформованість громадян щодо пенсійної реформи; низька довіра громадян до фінансових інститутів; низький розвиток фондового ринку; відсутність фінансової підтримки з боку держави; низька зацікавленість більшості підприємців створювати корпоративні пенсійні фонди через великі відрахування до недержавних пенсійних фондів; низький рівень доходів громадян, викликаний економічною та політичною нестабільністю у країні.

У свою чергу, зважаючи на події, що проходять на території України, на кінець 2015 року індекс інвестиційної привабливості дорівнює 0, що є негативною тенденцією, яка супроводжується і є спричинена безробіттям та інфляційними коливаннями. Основними сферами діяльності, за обсягами залучення капітальних інвестицій у 2015 році є промисловість, яка складає 55,4 млрд грн.

Події, які відбулися 2013—2014 рр. в Україні, значно погіршили економічну ситуацію. Україна є досить привабливою для залучення інвестицій, хоча інвестиційний клімат у країні залишається несприятливим. З огляду на це, необхідними шляхами для подолання зазначеної ситуації є: вдосконалення нормативно-правової бази; створення механізмів протидії корупції; забез-

печення доступності та вдосконалення системи розкриття інформації про інвестиційний ринок країни.

Для подальшого розвитку ринку фінансового лізингу в Україні потрібно зосередитися на удосконаленні чинного законодавства, зокрема:

— вирішення проблемних питань, які виникають у разі порушення істотних умов договору, його дострокового розірвання, а також неповернення предмету лізингу;

— удосконалення порядку подання лізингодавцями звітності та розробка алгоритму заповнення звітних форм;

— співпраця з банківськими установами щодо сприяння у кредитуванні лізингових угод.

Література:

1. Аналітичний огляд ринку небанківських фінансових послуг України за 2013 рік // Національне рейтингове агентство "Рюрик". — С. 27—31.

2. Державний комітет статистики [Електронний ресурс]. — Режим доступу: <http://www.ukrstat.gov.ua/>

3. Інвестиційна діяльність в Україні у січні — червні 2015 року [Електронний ресурс]. — Режим доступу: <https://docviewer.yandex.ua>

4. Національна комісія, що здійснює державне регулювання у сфері ринків фінансових послуг [Електронний ресурс]. — Режим доступу: <http://nfp.gov.ua/>

5. Підсумки діяльності фінансових компаній, ломбардів та юридичних осіб (лізингодавців) за I квартал 2015 року [Електронний ресурс]. — Режим доступу: http://nfp.gov.ua/files/sector/FK_I%D0%BA%D0%B2_2015.pdf

6. Підсумки розвитку системи недержавного пенсійного забезпечення станом на 30.06.2015 [Електронний ресурс]. — Режим доступу: http://nfp.gov.ua/files/INFO/NFP_I%20piv%202015.pdf

7. Підсумки розвитку системи недержавного пенсійного забезпечення станом на 30.09.2013 року [Електронний ресурс]. — Режим доступу: <http://nfp.gov.ua/content/rzviti-nackomfinposlug.html>

8. "Українське об'єднання лізингодавців" [Електронний ресурс]. — Режим доступу: <http://www.uul.com.ua/>

References:

1. Riurik (2014), Analytychnyj ohliad rynku nebankiv's'kykh finansovykh posluh Ukrainy za 2013 rik [Analytical review of the market of non-bank financial services Ukraine for 2013], Natsional'ne rejtynhove ahentstvo "Riurik", Kyiv, Ukraine.

2. State Statistics Service of Ukraine (2016), available at: <http://www.ukrstat.gov.ua/> (Accessed 20 July 2016).

3. docviewer.yandex.ua (2015), "Investment activity in Ukraine in January — June 2015", available at: <https://docviewer.yandex.ua> (Accessed 20 July 2016).

4. The National Commission for State Regulation of Financial Services Markets (2016), available at: <http://nfp.gov.ua/> (Accessed 20 July 2016).

5. The National Commission for State Regulation of Financial Services Markets (2015), "Results of financial companies, pawnshops and entities (lessors) for the I quarter of 2015", available at: http://nfp.gov.ua/files/sector/FK_I%D0%BA%D0%B2_2015.pdf (Accessed 20 July 2016).

6. The National Commission for State Regulation of Financial Services Markets (2015), "The results of private pensions as of 30.06.2015", available at: http://nfp.gov.ua/files/INFO/NFP_I%20piv%202015.pdf (Accessed 20 July 2016).

7. The National Commission for State Regulation of Financial Services Markets (2013), "The results of private pensions as of 30/09/2013", <http://nfp.gov.ua/content/rzviti-nackomfinposlug.html> (Accessed 20 July 2016).

8. Ukrainian Union of Lessors (2016), available at: <http://www.uul.com.ua/> (Accessed 20 July 2016).

Стаття надійшла до редакції 22.08.2016 р.